

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{8}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár- engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főisko- lai háznagy, kinek nevére inté- zendő a lap minden anyagi dol- gára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	--	--

Roma locuta . . .

A legutóbbi napokban XIII. Leó pápának a magyar püspökökhöz intézett encziklikája fordította a közfigyelmet ismét különösebben az egyházpolitikai kérdések felé. E fontos mozzanatot mi sem hagyhatjuk figyelmen kívül; hiszen mindaz, a mi arról az oldalról származik, a dolog természete szerint ellenünk, alapelveink s gyakran létérdekeink ellen irányul és védekezést tesz szükségessé vagy legalább arra indít, hogy a puskaport szárazon tartsuk, óvatosság legyünk. Jól megtanulhattuk már Magyarország hercegprimásától, a kinek türelmetlensége, vakbuzgósága és a magyar államiság és magasabb nemzeti érdekek iránt való érzéketlensége, rövid pályafutása alatt is, az értelmetlen tömegekben a felekezeti érzékenységet és gyűlölködést mindinkább felszítani s a magyar állam korszerű fejlődése és erősödése ellen folyvást akadályokat gördíteni oly alkalmasnak bizonyult, — jól megtanulhattuk tőle, hogy abban a táborban minden csak üres jelszó, pusztá frázis, a mi csak arra szolgál, hogy a klerikalizmus rideg önzésének és hatalmi vágyának visszataszító arculatját a kegyeskedés, a hitbuzgóság leplevel eltakarva, a jóhiszemű közönség előtt behizelgővé, tetszetőssé tegyék.

A milyen igazán megmagyarázta Vaszary primás egész magatartásával s a püspöki kar viselt dolgaival azt, hogy mit értenek ő a hirdett „Pax“ jelszó alatt, épen oly jelentőséget kell tulajdonítanunk a jámbor emberek félrevezetésére szánt egyéb argumentumaiknak is, a melyekkel helytelen magatartásukat igazolni igyekeznek; mint pl. a mikor a *lelkiismereti szabadság* nevében követelik (risum teneatis!), hogy az 1868. törvénynek a vegyes házasságokból származó gyermekek vallását meghatá-

rozó rendelkezései eltöröltessenek, vagy pedig a mikor dogmába ütközőnek állítják az általuk keresztelt prot. vallású gyermekek anyakönyvi áttételét stb. stb.

A békétlenség szításának, a képmutatásnak és a türelmetlenségnek hasonló példáját szolgáltatja a szept. 2-án kiadott pápai encziklika is. Méltó válasz ez arra a híres memorandumra, melyet a magyar püspöki kar intézett ez év folyamán a pápához a fenforgó egyházpolit. kérdések tárgyában, s a melyet annak idejében érdeme szerint jellemeztünk. A kettő között csupán a következő különbségeket emelhetjük ki: először: a püspökök memorandumja egyenként és részletesen foglalkozik a tervbe vett reformokkal, a pápa csak általánosságban a *veszélyekről* beszél, a melyek nálunk az egyházat fenyegetik. Másodsor: a püspöki memorandum féktelenebb szenvedélylyel, mondhatni dühvel fordul a józan és felvilágosodott hazafias liberálizmus ellen, a pápa diplomáciai simasággal, de azért elég vakmerőséggel hirdeti a kereszties háborút az egyház ellenségei ellen. Végre harmadszor, a mi a legfőbb különbség, a pápai encziklika szerzőjének, a pápa ő szentségének, mint egy idegen szuverén hatalomnak, semmi köze a magyar államhoz; ha pedig ezzel ellenkező nézetet érvényesítene, meg fogják neki magyarázni, hogy *tévedésben* van; míg ellenben a memorandum szerzői a magyar állam polgárai, a kik még hozzá az országnak a király kegyéből dúsan javadalmazott méltóság viselői s ennél fogva úgy az ország és magyar nemzet, mint a magyar király iránt különös hűséggel tartoznak, a közhaladás és jólét előmozdítására czélzó nehéz munkában a nemzettel összeolvadni, sőt előljárni lennének kötelesek. A memorandum szerzői tehát vétettek nemzeti hivatásuk, országos állásuk kötelmei ellen, a mikor nyíltan pártot

ütöttek az ország modern alkotmányának szükség szerű betetőzésére s a nemzeti egység munkálására célzó becsületes törekvések ellen, akkor épen, a mikor e nemzet testét a hazárulók által támasztott ellenséges mozgalmak piszkos hullámai erősebben kezdik verdesni; akkor, a mikor az ország vagyonából fényelgő főpapságnak elsőrendű kötelessége volna nem tápot adni az egyház firmája alatt aknamunkát végző nemzetiségi törekvéseknek, hanem azok ellenében a magyar állami hatalomhoz simulni s ennek imponáló erejét ama nyomorult ellenségekkel szemben még inkább fokozni. A pápai irat lehet ildomtalan, közjogilag kifogásolható s ennél fogva visszautasítandó; de a püspökök memoranduma a *hazafiasság* követelményei szempontjából is erős kifogások alá esik, s ennél fogva feltétlenül kárhuzatos; mert azonkívül, hogy alkalmat ad egy idegen hatalomnak Magyarország ügyeibe való illetéktelen beavatkozásra, gyengíti nemzeti államunkat, felébreszti a felekezeti békétlenséget s megosztja a nemzet legjobb erőit.

Nem tartozik közelebből reánk az encziklikának alkotmányjogi jelentőségével foglalkozni. Reméljük, hogy országgyűlés és kormány fognak módot találni annak illetékes helyen való megértésére, miszerint az egyházpolitikai program

keresztülvitele, a mint azt Wekerle és Csáky gróf miniszterek annak idejében ismételt hangszólították, a magyar kormány és törvényhozás dolga, Magyarország kizárólagos belügye, a mire semmiféle az országon kívül álló faktornak befolyást gyakorolni nem szabad. És ha a római kuria, talán egyetértőleg a klérus némely elemeivel és egyes főurakkal, csakugyan igazat adna Agliardi új nunczius oktalán és vakmerő nyilatkozatainak, miszerint „a kulturharcz Magyarország *nemzeti* törekvéseit nem mozdítaná elő, hanem azoknak legnagyobb mértékben ártana“; és ha ez alatt csakugyan azt kell érteni, a mit akkor bécsi beavatott körökben e nyilatkozatból nagyon tisztán és világosan kivehetőnek tartottak, hogy t. i. szükség esetén a kuria nem fog tartózkodni a nemzetiségeknek a magyarok és a magyar állam ellen való felhasználásától (Neue Fr. Pr. jul. 14.); ha igaz az, a mit ugyancsak ez a forrás nyíltan hirdetett, hogy a múlt évi híres oláh deputáció, bécsi időzése alatt is, oly összeköttetéseket árult el, a melyek a *feudálklerikális* táborból a *Románia irredenta* táboráig vezetnek: akkor nem szükséges többé bizonyítani azt, hogy mily nemzeti veszély lappang az egyházpolitikai opposzió törekvéseiben, s hogy mennyire itt az ideje annak, hogy az összes hazafias és liberális tényezők vallás-

✠ TÁRCZA. ✠

Tek. Palóczy László Ur, Borsod Megye 2-dik Aispánjának a Köz-Gyűlésen 1841. Február 17-dikén a Vegyes házasság ügyében, Orczy János szónoklata után mondott Beszéde.*

Tekintetes Rk.! Előttém szóllott Tábla Biró Orczy János úrnak abbeli aggodalmát és kérdését, hogy: mi lehet annak oka, hogy 50 évekig divatozott egyházi szokásoknak egyszerre megszüntetésével, a vegyes házasságoktól az áldás megtagadtatik? és e miatt a tisztelt Tábla Biró Ur meggyőződése szerint nem 7, hanem 6 sákramentom lévén csak, a Római Catholikusok közt egy új Vallásos secta keletkezik? En könnyen megfejttem és a kérdés okául azt adom, hogy ezelőtt 50 évvel, midőn az 1790/1-ki 26-ik Törvényczikkely alkottatott, s rendelete divatba hozatott, még sírjaikban aludtak a Jézsuiták, de az újabb időkben onnét már kimásztak, s hogy szokásuk szerint a világot zavarhassák, a Vegyes házasságra való áldás megtagadása is egyenesen az ő fábrikájukból került.

* Ez érdekes beszédet, a mely a híres szónok és liberális hazafi eredeti észjárását és kedélyes szarkazmusát is oly híven tükrözi vissza s a mely még tudomásunk szerint, nyomtatásban közzétéve nem volt, Ároktón 1841. jun. 4-én Szalánczy József által történt leírás után, Szeremlei József esperes úr szívésségéből közöljük. A leíró Sz. J. akkor Szeremlei Sámuel ároktói lelkész segédje, később legényei pap volt, a ki Szeremlei József úr nagybátyja, édes atyjának Szeremlei Mihály gejeji lelkésznek testvére vala. Ezen az uton jutott ez irat Sz. esperes úr kezébe.

B. L. szerk.

Ugyanis! mikép az új miniszterek, midőn Port feuilleiket (tárcza) átveszik: programot szoknak kiadni arról, hogy minő elvek és szabályok követésével fogják a kormányzást folytatni: úgy a mostani Jézsuiták Generalisa Pater Rothan is (az 1839-iki Kirchenzeitung egyik lapján olvasható) azon programot adta ki a kormánya alatt álló szerzetes rendnek és a világiaknak, hogy: „Már hiában! a Jesuitismus és Protestantismus együtt egyáltalában fel nem állhatván, a kettőnek örökös visszázkodásban kell lenni, s mindenesetre egyiknek vagy másiknak a földről kiirtatni kelletik.“ Pater Rothannak ezen programját némelyek csak pusztá szónak s pusztá szóval fenyegetődzésnek tartották, de ezek nem jól ismerték a Jesuitákat; mások, kik arról ismerték a Jézsuitákat, hogy ők nem csak pusztá szóval szoktak fenyegetődzni, valami új esetnek elő állását várták és ez csakhamar elő is állott, mert a *Kölni* és *Póseni* Érsekeknek, a papi áldást a vegyes házasságoktól megtagadtatni parancsoló pásztori leveleik csakhamar megjelentek, s a Catholikusok és Protestánsok közötti békességet és csendességet megzavarták. A kölni és poseni Érsekek által kiadott, s (mint mondám) Jézsuita fábrikából került rendelkezést annál vakmerőbb merénységnek kell tartani, hogy az Poroszországban és így egy olly Országban történt, mellyben a lakosok nagyobb része, s maga a fejedelem is Protestáns, következképen a nagyobb hatalom is erő a Protestánsoknál van. A prussus király azt mondván, hogy mivel ő a Souverain, birodalmában alattvalóinak polgári csendességét háborgató olly pásztori leveleket kiadni nem szabad; ismételve felszólította a póseni és kölni Érsekeket, hogy azon pásztori leveleket huznák vissza; s a mint ezt utoljára sem cselekedték,

különbség nélkül igyekezzenek azon intézményeket létesíteni, a melyek a nemzeti állam s a szabad és békés fejlődés gazdag erőforrásai gyanánt szolgálhatnak s ama veszedelmes üzemek gyökeres kiirtására is kiválóan alkalmasak.

Minket e helyen közelebbről érdekel azonban az encziklikának némely olyan része, a mely felekezeti és társadalmi vonatkozása.

Ilyen többek közt az a pápai parancs, hogy „a legtöbb rossz megakadályozása végett... a lelkészek soha se szünjenek meg a sokaságot inteni, hogy a más vallásúakkal kötendő házasságtól a mennyire csak lehet őrizkedjenek.“ Azt is megmondja, hogy miért? Azért, mert azt az egyház mindig rosszalta; mert alkalmat nyújt a szent dolgokban tiltott közösségre és a kath. fél vallásának veszélyeket teremt, akadály a gyermekek jó nevelésének és különösen arra ösztönzi a lelkeket, *hogy minden vallásnak egyenlő értéket tulajdonítsanak, megfosztván így minden különbségtől az igazságot és a hamisságot.*“

— Ehez a pápai bölcseséghez és szentséges atyai indulathoz nem kell kommentár! Mi tehát, protestáns atyámfiai, ma is olyanok vagyunk, mint a bélpoklosok, vagy a milyeneknek a középkorban a zsidókat tartották; vagy mint a gonosztévők, akiket teljes jog- és becsületvesztéssel (enormitatis macula) sujtottak. A

mindkettő mint engedetlen jobbágyok fenyítő perbe fogattak; főpapi hivatalaiktól felfüggesztettek, s még fogságra is ítéltettek, de a mely büntetést a királyi kegyelem nagy részint kigyengített. Én csak megtörtént dolgot beszélvén el, a prussus király tetteit e részben sem nem magasztalom, sem nem kárhoztatom. Mindenesetre azonban feltéven t. i. de nem állítva, hogy a prussus királynak nem volt igazsága, s a kölni és póseni Ersekkeli bánása zsarnoki bánás volt: mi szükség? és mi igazság volt a kölni és póseni Ersekek-pásztori leveleiknek hazánkban is nemsokára lett kihirdetésével és divatba hozatalával a prussus király állított zsarnokkodása miatt a szegény magyar-országi protestánsokon — kik annak nem okai — elégtételt venni s rájok bosszút állani? holott ezeknek a prussus királylyal és kormánylyal se polgárilag, se vallásilag legkisebb egybeköttetésök sincs.

Tekintetes Rende! Ó Testamentomi könyveink szerint, melyeknek históriai igazságát is hiszik a Keresztyének, minden pap pedig még hinni is tartozik, — Isten szerzette a házasságot, Isten adta össze az első pár embert, Isten mondá rájuk amaz áldást: „crescite ac multiplicemini! et implete terras“ és ez most is a Római Catholikus Anya sz. egyház papjai által, az előttek kötetni szokott házasságokra való áldás adásnak formulája s arról forog tehát most is a kérdés, hogy a vegyes házasságokra reájuk lehet-e és kell-e mondani ez isteni áldást? Én úgy hiszem, lehet és kell! mert szabad legyen kérdenem, hogy az első emberek, Ádám és Éva, minő vallásúak voltak? Őket protestánsoknak mondani természetesen nem merem, mert arra méltán azt felelnék a papok, hogy a protestánsok vallása 300 s néhány

velünk való érintkezés veszedelmes és kárhoztatos, ő szentsége és püspökei ítélete szerint. Valóban nagy szerencse, hogy katholikus polgártársaink ebben a tekintetben is okosabbak az apostolok sokat elfelejtett utódainál s nem hallgatva a *szeretet vallásának* ilyen méltatlan képviselőire, szíveik tiszta vonzalmának, neme-sebb emberi érzéseiknek s a nem-hivatalos, hanem igazi keresztyéni türelemnek és szeretetnek tanácsait követve, ezer meg ezernyi tömegben élnek boldog családi életet, nevelnek a hazának jó gyermekeket s tisztelik egymás vallásos meggyőződését — protestáns házastársukkal.

A másik, szintén figyelemre méltó s ránk nézve tanulságos szent atyai intelem a „tisztelendő testvérekhez“ az, hogy legfőbb törekvésök a gyermekek és az ifjuság nevelésére legyen irányozva. Részletesen felsorolja e tekintetben az elemi, a közép és felső oktatás terén szükséges tennivalókat. Végül pedig a legsürgetőbben ajánlja a papnövédek gondos nevelését, a seminariuumok czélszerű szervezését és gondozását. Nem tudjuk, hogy a papnövédek nevelésére vonatkozó utasítás alatt a magyar papi szemináriumok azon reformját kell-e érteni, a melyről ugyancsak Agliardi nunczius beszélt s a melynek azt a tendenciát tulajdonították,

évekkel támadt ezelőtt! De Ádámot és Évát Catholikusoknak sem mondhatja senki, mert a Catholikus vallás, Jézustól származottnak állítván magát, régibb nem lehet, mint a Keresztyén Vallás fölséges alkotója e világra jött. Végre Ádámot és Évát zsidó vallásuaknak sem mondhatja senki, mert szinte ó testamentomi könyvek szerint a zsidó vallás Ábrahámhoz viszi fel eredetét, Ábrahám pedig a viz-özön után élt; és így arról, hogy a viz-özön előtti időkben élt emberek s jelesen maguk Ádám és Éva micsoda vallásuak voltak? a mostani vallásbeli felekezetek közül bátran melyik közé számláltathatnak? senki sem tud és tudhat legkisebbet sem. Következésképen, miután mindenesetre bizonyos annyi, hogy Isten amaz áldását: „gyümölcsözzetek és sokasodjatok és töltsétek be a földet“ az első házaspárra, Ádámra és Évára, mint az idő jártával ő tőlök származandó egész emberi nemzet közös atyjára és anyjára, és így általuk az egész emberi nemzetre örök időig adta, s semmi különbséget vagy óvást nem tett, s nem mondott Ádámnak és Évának az iránt, hogy: „ha pedig majd jövendőben maradékaitok közül a házaspárok egyike R. Catholikus, másika pedig Protestáns leend, akkor ezen áldásom, ha csak az evangélikus vőlegény mindkét nemi gyermekének R. Catholikus vallásban leendő neveltetésökről Reversalist nem adand, — ki nem terjesztetik, hanem egyenesen megtagadtatik“: az isteni áldásnak czélzott megtagadását a Római Catholikus papok isteni rendeleten és parancsolaton nem alapíthatják s mindaz, mire e részben hivatkoznak, csak emberi találmányok.

(Folyt. köv.)

hogy a magyar papságból a *nemzeti szellem* fokozatosan kiirtassék s ez uton, szigorúbb egyházi nevelés által, teljesen és feltétlenül az egyház, helyesebben a klerikális és ultramontán érdekek szolgálatába hajtassék. Ha csakugyan ez volna a cél, akkor a mint azt egy bécsi lap vezércikke megjegyezte, csakhamar meggyőződnek Monsignore Agliardi a kuriával együtt arról, hogy olyan térre léptek, a hol Magyarországon a legnagyobb érzékenység uralkodik; és hogy bizonyos eszközök, a melyeket Galicziában a ruthének ellen alkalmaztak, Magyarországon teljesen ki vannak zárva. „Gróf Csáky, mondja a bécsi ujság, jól ismeri a magyar Corpus jurist és ha pl. a kuriának az jutna eszébe, hogy a papi nevelés Magyarországon a jézsuitákra bizassék: akkor Csáky gróf nem felejtene el azt, hogy az a magyar törvény, a mely megtiltja a jézsuitáknak a Magyarországon való letelepedést, még ez órában nincsen eltörölve.“

Nem kisebb nyomatékkal rendeli a pápa, hogy évi kath. gyűléseket tartsanak a püspökök elnöklete alatt; hogy jó kath. képviselőket válasszanak; hirlapok és könyvek segélyével is harcoljanak, „betűvel szemben betűt állítsanak“, hogy „bölcsekn meggondolják, midőn a polgári és politikai ügyeket szolgálják, Szt. Pál apostol szavait: Istennek egy bajnoka sem elegendik világi dolgokba, hogy annak tessék, a kihez szegődött.“ Végül elszánt küzdelemre hívja fel a pápa a papságot és a népet.

Mindezeket nekünk is jó tudnunk, hogy ne legyünk készületlen állapotban akkor, a mikor hazánk és egyházunk érdekeinek megoltalmazása tettekre szólít. De tanuljunk egyuttal az ellenségtől. Igyekezzünk mi is arra, hogy egész oktatásunk egészséges protestáns vallásos iránya határozottabban érvényesülhessen, a mint azt lapunk legközelebbi számának vezércikke is méltán sürgeté. Ezt annál könnyebben tehetjük, mert hitelveink és a tudomány egymással békében megférnek, sőt egymást támogatják, nem úgy, mint az encziklikásoknál. Legyünk éberek és tevékenyek a sajtó terén, küzdjünk ott az igazság fegyverével s ne engedjük áldozatul esni a jóhiszeműeket vagy kétkedőket az önző ámitásnak, az álszenteskedésből élőködőknek. Működjünk vállvetve társadalmi téren, az asszociáció útján is, a nélkül azonban, hogy ekszkluzívok és türelmetlenek lennénk. — Óvakodjanak lelkészeink a világi politikába való belemerüléstől, a mi oly nagy gátja a pártatlan és általános lelkipásztori tevékenységnek. — Csoportosuljunk nem politikai pártok, hanem elveink és az egyház igazai és érdekei szerint ott, a hol ezekről van szó.

Legyünk általában óvatosak s ne higyük el az encziklikának azt, hogy Magyarország alkotmányos királya megtagadná azt a politikai irányt és azon elveket, a melyek trónját megszilárdították, őt a magyar nép tiszteletében magasra emelték s a melyeknek országai fejlődő jóllétét és műveltségét is tulajdoníthatja.

Bacsoni L.

TANÜGY.

Az egységes iskola és a tapasztalat.

(Folyt. és vége.)

7. Hogy az egységes iskola behozatala a felsőbb oktatás nyilvános átalakítása által szélesebb körökben megelégedést idézne elő, teljességgel alaptalan reménység.

Az egységes iskola szóvivőinek, közülök főképen Klinghardtnek a svéd iskolák állapotáról szóló könyvében található valótlan állításait, melyek szerint a közvélemény Svédországban a svéd egységes iskolai szervezettel általában, s ebben különösebben azon intézkedéssel, hogy ott az idegen nyelvi oktatás nem a latinnal, hanem a némettel kezdődik, meg volna elégedve, sőt még tanári testületek és kerületi iskolai bizottságok is ezen nézeten lennének, Uhlig csattanós bizonyítékokkal veri vissza. Az ilyen állításokra kerekén kimondja, hogy azok az igazságnak leggorombább megsértései, és a ki efféléket állít, vagy szándékosan ferdít, vagy nem tudja, mit beszél. A czáfolatokból lássunk néhányat. A svéd királyi tanügyi bizottság javaslatainak (1882—84.) azon pontjára vonatkozólag, hogy a latin tanítás megkezdése a 4-dik osztályból, a görögé a 6-dikből ne tolassék már feljebb: a *kalmari* tanártestület sajnálattal jegyzi meg a maga véleményes jelentésében, hogy ama tanügyi bizottság nem foglalkozott behatóan a gondolattal, mely szerint a latint czélszerűbb volna alantabb kezdeni, és hogy egészen elkülönített latin- és reáliskolákat kellene felállítani; annyival inkább, mert ezen indítvány, mely többek nézete szerint a középiskolai szervezet kérdésének egyedül helyes megoldását foglalja magában, sok tekintélynek véleményes beadványában fel volt vetve. A *golthenburgi* tanári kar véleményes felterjesztésében ez áll: „Elvi paedagogiai szempontból a tanárkar többségének az a nézete, hogy a latin leghelyesebben az első osztályban volna megkezdendő; ezen esetben a nyelvi oktatás egész elrendezése úgy volna eszközölhető a tanintézetekben, hogy azzal a tanulóknak mértéktelen és káros megterhelését el lehetne kerülni. Az *upsalai* kerületi tanügyi bizottság beadványában azon hitét fejezi ki, hogy ha a nyelvi oktatásra nézve ismét a latin tétetnek alapvető nyelvvé, ez kétségkívül olyan intézkedés lenne, mely a középiskolai tanítás egész területére a legáldásosabban hatna ki; és hogy ha az egész oktatás alapjául ismét a latin tétetnek, akkor megszűnnék a vezéreszmében való hiány is, mely a mostani oktatást annyira jellemzi. (U. Einheits. 93. l.)

A *golthenburgi* tankerületi hatóság a svéd középiskolai oktatás szervezésének két tulajdonságára mutat rá, mint súlyos hibára. „Jelenleg a mi iskoláinkban, — így szól ezen hatóság beadványában — nincsen egy uralkodó szak, a mely körül, mint valamely erőteljes törzs körül a többi szakok csoportosulhatnának; továbbá

az egyes szakok megkezdésében nincs megtartva a helyes sorrend." Ugyanezen tanügyi hatóság beadványának más helyén a királyi tanügyi bizottság ellen igen erős szemrehányás foglaltatik a miatt, hogy semmi tekintettel sem volt azon követelésre, melynek több szakértő ember, köztük igen sok egyetemi tanár kifejezést adott, hogy a latinnak megkezdése az első, vagy legalább a második osztályban legyen; holott pedig ezen változtatás által — mint ez jogosan ki is volt emelve — kettős előnyt lehetne nyerni: először is azt, hogy ezen nyelv megkapná a maga természetes helyét, mint alaphelyet a többi nyelvi oktatáshoz; másodsor a reálszakok is több tért nyernének úgy a felsőbb osztályokban. Végül azon meggyőződését fejezi ki, hogy a felsőbb iskolai oktatásnak megalapozásra vezető rendezését leginkább az mozdítaná elő, ha egy országgyűlési határozat értelmében, néhol (mint Stockholmban és Göttingenben) megkezdett elkülönítése a humán és reáliránynak oly értelemben, hogy különböző iskolákban nyerjenek elhelyezést, Svédország viszonyainak megfelelő módon általánosan keresztülvitnék.

Hogy hírneves skandináv tudósok és egyetemi tanárok mennyire nincsenek megelégedve az egységes iskolai szervezet-nyújtotta eredményekkel, ennek bizonygául álljanak itt a következő tekintélyes nyilatkozatok. A lundin egyetemnek fentebb említett tanára, *Odhner*, a tanulók vizsgálatai alkalmával azt tapasztalta, hogy az egységes iskola behozatala óta a tanulók nagyobb részénél az általános képzettség színvonala alacsonyabb mint a milyennek kellene lenni és a milyen az más országokban. „En magam, — mondja a nevezett professzor — mint több éven át vizsgáló tanár a theologiai, jogi és philosophiai kandidátusok vizsgálatain, tapasztaltam ezt és bizonyíthatom.” — Ugyanezen tapasztalatot szerezték az orvosi és philosophiai vizsgálatok alkalmával más vizsgáló tanárok is. Attól lehet tehát tartani, hogy az általános műveltség a svéd hivatalnoki karban és ennek következtében az egész nemzeti kultúra még többet is fog szenvedni, ha mélyreható intézkedések gyökerében nem orvosolják a bajt. „Csak, ha a két különböző tantintézetnek mostani káros egyesítése megszűnik és mind-egyik a maga önállóságának és szabadságának vissza-adatik, akkor lesz lehetséges a tanítást mindenikben, a latiniskolában, reáliskolában és polgáriiskolában czélszerűen és helyes módon rendezni.” (Einheitsschule 95—96. lap.)

Az egységes iskolai szervezet bajairól és hátrányairól épen úgy nyilatkozott egy másik, előbb szintén említett egyetemi tanár, *Schjott* is, a ki Uhlighez írt levelében reményét fejezte ki, hogy a klassz. oktatás, mely az egységes iskolai szervezet által menthetetlenül siet végromlása felé, elkülönített iskolákban ismét talpra állhatna. „Általában úgy látszik, hogy az ántik nyelvek tanítását illetőleg a visszahatás nálunk már keletkezőben van. Mert mi oly tapasztalatot szereztünk, melyet drágán vásároltunk meg, de még sem nagyon drágán akkor, ha ez a tapasztalat nekünk a régi gymnasiumot visszaadná.” (U. Einheitsschule 98. 1.)

Fel lehet most már vetni a kérdést, hogy hát a második oldalon, a reálirányban a praktikus élet számára micsoda gyümölcsöket terem az egységes iskola? Erre nézve hadd-beszéljen azon adat, melyet maga *Klinghardt*, az egységes iskola egyik buzgó harczosa hoz fel a svéd egységes iskolázásról írt művében. Az ő közlése szerint 1887-ben Svédországban egy nemzetgazdasági bizottság, mely a felsőbb iskolák állapotait is behatóan megfigyelte, ezen ország produktív viszonyairól szóló véleményes

jelentésében következő ítéletét fejezte ki: „A bizottságnak legbensőbb meggyőződése szerint az ország produktív képessége viszonylagos gyengeségének egyik igen nagy fontossággal bíró oka abban a visszás irányban rejlik, a melyet az általános oktatásügy követ a mi országunkban. Erre vihető vissza, hogy teljességgel nincs elegendő képessége arra, hogy kiállja a versenyt más országokkal. A bizottság tehát a legsürgősebben azt ajánlja, hogy mihelyt csak lehetséges lesz, az összes oktatásügy korszerű reformnak vettessék alá és ezen alkalommal a praktikus élet szükségleteivel egész terjedelmében számot kell vetni. (U. Einheitsschule 100. 1.) El kell tehát vetni az egységes szervezetet, a melynek eredményei nem elégítik ki a praktikus élet követelményeit sem és ezek kielégítésére egészen praktikus szel-lemben vezetett szakiskolákat kell felállítani.

Epen ezen czél indította *Hammerskjöld* minisztert (1887. febr. 14.), hogy olyan középiskolák felállítására terjesztszen elő javaslatot, melyekben már a legalsó osztályoktól fogva egyenesen a praktikus életczél legyen az irányadó; e végett tehát a tanítás alkalmával egészen más methodust kell használni, mint a tudós pályákra készülő tanulókkal szemben; tehát külön intézetekben, a milyenek Európa más országaiban fejlődtek, a melyekre utalnak a Svédországban szerzett tapasztalatok. A Hammerskjöld-féle tervezet sorsa az ő utóda, *Wennerberg* alatt az lett, hogy bár ez sokat nem helyeselt előde javaslatában, azonban a praktikus irányú oktatásra vonatkozó propositiója mégis elfogadtatott; a szerzett tapasztalatok folytán azon határozott kijelentéssel, hogy ezen praktikus jellegűeknek tervezett iskolák ne legyenek egy fedél alatt a latin iskolákkal, hanem egészen elkülönítve szerveztessenek. Ezen újítással azonban az egységes szervezet elve fel van adva. Legujabban *Upsalában* is épen ilyen okokból és czélből önálló polgári iskolát akarnak felállítani. (U. Einheitsschule 101. 1.)

Most már az a kívánatos dolog, hogy a másik irányban a humán oktatás számára is ilyen önálló szervezet létesüljön; legalább olyan helyeken, hol a polgárság ezt szükségesnek tartaná. Stockholmban évek hosszú sora óta létezik egy magániskola, a *Veskov*-féle, melyet a közönség nagyon felkarolt. Ebben a latin a legalsó osztályban kezdődik és minden idegen nyelvi oktatásnak ez képezi ott az alapját.

Ezen tanügyi jelenségek és tapasztalatok láttára nem csoda, ha *Uhlig* fejtegetéseinek végéhez közeledvén, ezt kérdi: „És mi ugyan mit akarunk tenni, mialatt Svédországban, legalább az egyik irányban elfordulnak az egységes szervezettől? Hát mi az itt szerzett tapasztalatból ne vonjuk el azt a tanulságot, hogy olyan felsőbb (nálunk közép) iskola, mely minden czélnak akar szolgálni, voltaképen egyiknek sem tesz eleget?” (Die Einheitsschule mit lateinlosem Unterbau 101. 1.)

Am tétessék kísérlet egyes helyeken, mint a hogy a Majna melletti *Frankfurtban* tervbe is van véve, az egységes iskolával; ennek általános behozatala ellen azonban, melytől másutt szerzett tapasztalatok szerint oiy sok kárt lehet várni, minden komolyan gondolkozó embernek fel kell szólalni. Mert még ha a takarékoság szempontja — melyet a szülékre és egyes iskolafentartó testületekre való tekintetből szeretnek hangoztatni az egységes iskola hívei — figyelmet érdemelhetne is: ezt azonban még sem lehet döntő oknak tekinteni olyan iskolai szervezet általános behozatalára, a melytől különben, közelebbről és pontosabban megvizsgálva, egyetlen lényeges előnyt sem lehet remélni; ellenben igen erős bajok és hátrányok várhatók. „Tényleg ugyanis — mondja

szerzőnk — a mi oktatásügyünknek ezen sokaktól óhajtott gyökeres megváltoztatásával nemcsak a gymnasiumok és gymnasiumi oktatás élet-halál kérdéséről van szó, hanem egyszersmind az egyetemi tanulmányoknak, a tudományos vizsgálódásnak és a nemzeti művelődésnek súlyos kérdéséről is." (Uh'ig. Einheitsschule mit lateinlosem Unterbau. XXXI.)

Barkász Károly.

A Gönczy-egyesület „Otthona“.

Mult vasárnap délután nyílt meg, *Eötvös Károly Lajos* kir. tanfelügyelő buzgólkodása, a tanítói kar emelése érdekében fáradhatatlan tevékenysége folytán a debreczeni és hajdumegyei tanítói kar összetartására, szellemi élénkítésére hivatott Gönczy-egyesület „Otthon“, mely a kereskedelmi akadémia új palotájában két nagy szobában, egy olvasó és egy könyvtári teremben van elhelyezve.

Igen szép és nagy közönség gyűlt egybe a megnyitó ünnepélyre Debreczen város legkülönbözőbb tanári testületei köréből, továbbá a város és a megye tanítói és tanítónői igen nagy számmal.

A tanfelügyelő, mint elnök, emelkedett hangon beszédben jelezvén az „Otthon“ rendeltetését, azt megnyitottnak nyilvánította.

Az elnöki megnyitó beszéd után *Szánthó Sámuel* kereskedelmi akadémiai tanár tartott egy nagyon tanulságos felolvasást „A földrajz a népiskolában“ címmel, melynek menete következő volt: A tanítás nemcsak tudomány, hanem művészet is, mert a tanító nemcsak ismereteket közöl, hanem alkot, teremt, kezében képződik a gyermek lelke, fejlődnek lelki tehetségei. A tanító felelőssége tehát igen nagy és feladata nehezebb, mint a középiskolaié, mert a népiskolai tanító munkája, hogy a még szunnyadó lelkitehetségeket fölébresztsze, neki föl kell törnie a földet, hogy az művelhető legyen.

Nagyon fontos mit és mennyit adjunk a gyermeknek, melynek gyöngye lelke a sok szellemi eledelt nem bírja; a tanítás művészete tehát az anyag helyes kiválasztásában áll.

Az egyes tantárgyak adják a szellemi eledelt és összeségök azon magasztos célzt szolgálja, hogy a gyermeket erkölcsi lénynek nevelje és minden szépre és jóra fogékonyvá tegye.

Igy sorakozik a földrajz is az elemi iskola tantárgyai közé, részint beszéd-értelemgyakorlatokban, részint mint önálló tárgy.

A földrajznak is megvan a maga határa a gyermek kedélyére, lelkületére; a természeti tünemények ismerete, megismerése azon örök tüneményeknek, melyek szerint a hatalmas napok és csillagok haladni tartoznak, a tudat, hogy az egész világ-egyetem, a föld a rajta levő összes lényekkel a Teremtő akaratából keletkeztek, a gyermekben istenfélmet, vallásosságot és emberszeretetet fog kelteni.

De van a földrajznak speciális célja is és ez az, hogy az ember és természet egymáshoz való viszonyát kitűntesse, kimutassa a föld alakulásainak, természeti viszonyainak befolyását az emberre, valamint hogy az ember miképp emelkedik fölül és uralkodik a természet és erői fölött.

Ebből kitűnik a földrajz rendkívüli tág köre, melynél fogva könnyen áll elő a veszély, hogy a földrajz száraz nevek halmazává válik, mely a gyermek emlékező tehetségét nyomja, elkedvetleníti és a tanítást unalmassá teszi.

A földrajzi tananyag szigorú korlátozása az első feladat; számok, statisztikai adatok törlendők, a képet leginkább összehasonlítás útján kapjuk meg. Rendezzük az anyagot geographiai alapon, pl. Alföld jellemzése, ellentét felföld és jellemzése, a helyett, hogy mint sok helyütt megyéről-megyére haladunk és annak száraz adatait daráltatjuk el.

Megnehezíti továbbá a szoros kapcsolat más tudományokkal; a földrajzot teletömik történelmi adatokkal, melyek a gyermekben semmi képzetet nem teremtenek, összekapcsolták a természettudományokkal és felváltva egy darab földrajz és egy darab természetrajzot tanítanak. Hiba továbbá a topographikus tanítás, mely a tanítást unalmassá teszi és nem élénkíti azt sem a megyék és székhelyeik száraz fölmondása, sem az ilyen jellemzések „kereskedéssel és gymnasiummal“, vagy „földműveléssel és baromtenyésztéssel“.

Az anyag kiválasztásánál tehát a legszükségesebbet adjuk, de úgy, hogy a gyermek a természet és ember egymáshoz való viszonyát folytonosan lássa.

Az anyag methodikai rendezésénél a törvény szerint két kör van III—IV. és V—VI., mely synthetikailag haladva ugyanolyan sorrendben kétszer végezteti az anyagot, holott a földrajz tanításánál fő szabály: mindig a teljes képből kell kiindulnia, így tehát az első kör szülőhely és az azt körülvevő égboltozat, kiszélesítve a képet a szülő megyéjére; II. kör a megyéből átmenni az egész országra és geographiai egységek szerint tárgyalni; III. kör Európa, többi földrész, a földgömb.

Az V—VI. osztálynál pedig fordítva, a földgömb, mint teljes kép és analytice le Magyarországra, mely részletesebben volna tanítandó.

A legfontosabbak a segédeszközök. Nagy baj, hogy térképeink túlterheltek mindenféle név- és jeggyel, népiskolák részére külön térkép nincsen, a gyermek nem képes tájékozódni. Nagyobb baj, hogy minden átmenet nélkül oda függesztik eléje a térképet, mielőtt ismerné mit akar az jelteni. Szokták ugyan rajzoltatni is, de ez, miután tisztán másolási munka, lélekölő és unalmas. Föl kell tehát használnunk a gyermek tevékenységét, együtt dolgozzunk vele, hogy így célzt érijünk. Az alsó fokon a III. osztályban egyáltalában nem kellene tankönyv, kezdjük a természetet, ez legyen a tankönyv; pl. a világtájakat a természetben lássa, az árnyékok játékból tanítsuk a világtájakra. Ezután kezdjük pl. a tanterem lerajzolását, próbáljuk azt kimérni, kisebbítve a táblára átvinni, hogy a gyermek maga lássa, miként lehet természeti nagyságokat kisebbítve a táblára átvinni, 1 : 10, 1 : 100, 1 : 1000 stb. kisebbítve, mérjük ki az udvart és így fokozatosan a természet után készítsük el együtt a helység vagy szülőváros tervrajzát. Csak ezután vegyük elő a város térképét. Most a dombormű képek lépnek előtérbe, a természet kisebbített alakban, próbáljuk ezt utánoztatni homokban, agyagból gyúrva stb. A domborművekről van az átmenet a tulajdonképeni térképre.

Igen fontos szerepet játszanak amaz apró szemléleti tárgyak, modellek, rajzok, képek, melyek az oktatást élénkké teszik; de számtalan apró holmikat készíthet a tanító papírból, fácskákból, melyekkel az egyes természeti tüneményeket megmagyarázhatja. Sok apró dolgot készíthet a tanulókkal. A tanítók ügybuzgalma, lelkesedése általánosan ismert, ezen lelkesedés lehetővé tehetné, hogy nemsokára Gönczy-egyesületünk tanszermuzeuma az ily földrajzi segédeszközök teljes sorozatát mutatná föl.

A kiváló szakismerettel irt felolvasást rokonszenves éljenzéssel fogadta a hallgatóság, s érdeklődéssel tekintvén meg az értekező által bemutatott különféle újabb szerkezetű térképeket is, az értekezésre Kovács Lajos tanár és egy tanítónő által tett észrevételek s a felolvasónak ezekre adott válasza után a társaság Zádor Lajos keresk. társulati elnök, dr. Bayer Ferencz intézeti igazgató és Gerster Kálmán építész-mérnök vezetése alatt a gyönyörű épület tantermeit, összes berendezését, szer-tárait tekintette meg.

Üdvözöjjük a Gönczy-egyesületet, melynek tagjai az „Otthon“ barátságos falai közt rendkívül sokat tehetnek társas szellemök élénkítésére, fontos tanügyi kérdések megbeszélésére s általában a nemzeti kultúrában oly véghetetlenül fontos szerepet játszó tanítói kar szellemi és erkölcsi színvonalának minél magasabbra emelésére.

Csiky Lajos.

Iskolai értesítők.

21.) *A sárospataki ev. ref. főiskola* (akadémia és gymnasium) mult tanévi értesítőjét összeállították Mitrovics Gyula akadémiai és Kérészy István gymn. igazgatók. A majdnem 200 lap terjedelmű értesítő élén közölve van a tanév története, melynek folyamán az igazgató kegyelettel és elismeréssel emlékezik meg néhai Zsindely István és Molnár Lajos tanártársokról, kikben a kollégium oly sokat veszített. Ezzel kapcsolatban ismerteti azt a tevékenységet, melyet a tanárikar a kollégium egyetemes beléletének érdekében kifejtett, s azt az irodalmi munkásságot, melyet egyes tanárok felmutattak. A mi az akad. ifjuság tanulmányi előmenetelét s erkölcsi magaviseletét, valamint az egészségi állapotot illeti, minden egészben véve megnyugtató és kedvező volt. Hittanhallgatók létszáma a négy évi tanfolyamon mind a két félévben összesen 48, a joghallgatóké I. f. é. 50, II. f. évben 46 volt. Tíz évvel ezelőtt Sárospatakon 112, tehát 64-el több hittanhallgató volt, mint a mennyi ma, joghallgató pedig volt 42, tehát 4-el kevesebb a mai létszámnál. Az akadémia két tanszakán előadott 15 tanár, bölcsészeti tárgyak előadásával pedig öten foglaltoztak. Pályaművek írásában kellő buzgóságot tanusított s dicséretes eredményt mutatott fel az ifjuság, s pályadíj fejében 313 frt osztatott ki. Az egyes gyűjtemények közül főleg a könyvtár szépen gyarapodott. Az irodalmi kör, melynek elnöke Fejes István főiskolai alondnok volt, jelenleg 37 helybeli és 33 vidéki tagból áll s bár csöndes, de áldásos és intenzív munkálkodást folytat, lapja pedig, a „Sárospataki Lapok“ derekasan megállja a maga helyét a hazai protestáns sajtóban. Az ifjusági egyleti élet érdekkeltő, élénk volt.

A főgymnásiumban működött a segédtanárokkal együtt 15 tanerő. A 8 rendes osztály tanulóinak száma 491 volt, kik közül csak 459 tett vizsgálatot. Ezenkívül van az intézetben egy gymnasiumi előkészítő osztály is, melybe 31 növendék járt. Előmenetel tekintetében a vizsgázottak közül mindenből jeles összesen 31, jó 90, elégséges 251; míg 47 egy tárgyból, 19 kettőből s 21 több tárgyból elégtelen eredménnyel végzett. Az érettségire jelentkezett 46 ifju közül 4 jelesen, 13 jól s 22 egyszerűen érett. Javít 6; ismételt 1. Nevezetes adat, hogy az érettségi vizsgát tett ifjak közül 14 nyilvánította azt a szándékát, hogy theologiai pályára készül. A változatos tartalmu értesítő záradékául olvasható Dr. Székely György akad. tanár székfoglalója, melyben jellemzi a németországi legújabb philosophiai mozgalmakat.

⊙

IRODALOM.

Német folyóirat s hazai protestántizmus. A góthai Brieger-féle Zeitschrift für Kirchen Geschichte XIV. 2. számában „A magyar reformáció történetéhez“ czim alatt két cikket irt dr. Szlávik eperjesi hittanár: I. „A magyar iskola Wittenbergben“, II. „Stöckel Lénárt“ 6 nyomtatott levél terjedelemben. A német tudós világ magyar kézből veszi itt a wittenbergi egyetem hatását a magyar reformációra. Kellő és színvonalon álló források idézése nyomán ismerteti szerző a XVI-dik században magyar ifjaink ott működését, intézményeiket, általunk jól ismereteket, de a németek előtt méltán feltárandókat. Kár, hogy az ott tanulók felemlítésénél ki nem tette az éveket, vagy legalább idői sorrendet nem követett, Meliust előbb teszi Stöckelnél és Szegedinél. Az idői tájékoztatás a németeknél hasznos lett volna egy és más tekintetben. *Gelei* névnél többet is kellene jelezni, mert p. o. a kánon alkotó nagy Gelei — erre gondolna az ember — nem tanult ott.

Stöckel pályája is melegen van ismertette főleg a külföldiekkel érintkezésre nézve, de nem teljesen, a kálvinisták elleni állásfoglalása jellemezve nincs, pedig nemcsak reformátor, hanem kemény lutheránus. Talán egy kissé tulhajtott állítás, hogy a Stöckel által alapított gymnasium „magyar Wittenberg“ s Európa legjelentékenyebb iskolái közé sorozandó. Német atyánkfiai nem tudván más iskoláinkról, azt hiendik, hogy minden miveltség hazánkban Stöckel és Bártfa útján jött. A magyar nyelv és magyar génus alkotásáról is kellene szólni külföldön, sőt oda is hatni, hogy nemcsak a lutherség és német, hanem a helvét irány és református más nemzetek is voltak még nagyobb hatással ránk, a német tudósok úgylis egyoldalúak és rátartók, körülöttük és nélkülük csak apróság és árnyék található; a helvét irányuak iránt pedig nagy mellőzést tanusítanak leg tudósabb encyclopaediáikban is, és leg tudósabb tanférfaik is. Még egy megjegyzés: magyar író, ha ir kifelé, adja már valahára városaink magyar neveit, miért írni Debreczint, Eperjést — így elferdítve — továbbá Bartfeld, Kaschau, Leutschau, Neusohl stb. Soha így német utazó magyar mappán nem tájékozza magát; adjuk a magyar tulajdon neveket magyar alakban, ne germanizáljuk hazánkat mappailag is, még azt hiszik majd a rólunk úgy is sok balvéleménnyel telt nagy németek, hogy nálunk még a városoknak sincs magyar neve. Különben a munkás író szép mezőn munkál, mikor hazánkat a külföld előtt mutogatja fel egyházi téren.

(a + o).

Kalászkok az életnek kenyeréhez. Szerkesztők *Könyves Tóth Kálmán* debreczeni és *Papp Károly* budapesti ref. lelkészek. IV. füzet.

Valahányszor egy-egy egyházi beszédet tartalmazó füzetet, vagy mondjuk kötetet veszünk kezünkbe, mindannyiszor mintegy önkénytelenül fölmerül előttünk a kérdés: voltaképen kinek is írnak a mi egyházi írónk, lelkésztársaiknak-é, vagy egyszersmind a nagy közönségnek is? E kérdés ama másik gondolatra támaszkodik. Ha a lelkészek számára írnak, ha az a cél, hogy a kényelem puha párnáján való heverést elősegítsék, — akkor jól-rosszul eleget is tesznek midőn megirt műveiket Guttenberg találmányának áldásában részesítik. Jól-rosszul, mondjuk ismételtén. Némileg indokolni is megkísértjük ezt.

Mi arról vagyunk meggyőződve, hogy vannak lelkészeink között elég számmal, kik a predikációs gyűjteményeket nem csupán azért nézik meg, hogy azokkal kényelemszeretetőket mozdítsák elő, hanem azért is, hogy azokból tanuljanak, s azokban formát, mintát találjanak, gondolatokat, eszméket leljenek, melyeket egyszer-máskor sikerrel használhassanak fel. Mert erre elvégre is mindenkinek szüksége van. Új gondolatot produkálni mindig: arra senki sem képes.

Ha már ebből a szempontból nézzük a mi újabb kori egyházi beszéd-gyűjteményeinket, igen kevés kivétellel, mondhatjuk: annak a célnak, hogy azokból eszméket, gondolatokat merítsünk, nem felelnek meg. Százszor, ezerszer hallott elcsépelet kifejezések, az unalomig megszokott formák fordulnak elő mindenütt. Haladást vajmi ritkán, vajmi gyéren találunk. Ritkán van erő, mélység a mi beszédeinkben. Disztelenek, laposak, sőt üresek, mint az ásitás. A keresztyéni szellemet nem tagadjuk ugyan meg tőlök, de a keresztyéni életet fájdalmasan nélkülözzük azokban. A kor nagy eszméi, nagy kérdései, mozgató elvei, melyek mind szépen megférnének az egyházi beszédek keretében, — hivatott eszetelőre nem igen találunk. Egyszerűen tehát nem alkalmasok arra, hogy még a középszerű lelkész eszmekörét is tágíthassák, gazdagíthassák. Az a „tűzbe felét“ elv joggal ráillik a mi egyházi beszéd-gyűjteményeinkre. Ilyenek levén kiadott egyházi beszédeink, hát azok milyenek lehetnek, melyek ki nem adatva mondatnak el!? Bizony mi nem félünk kimondani, hogy annak a templomaink üressége felől hangzó panasznak oka nem csupán abban a sokak által hangoztatott korunk keresztyén ellenes áramlatában keresendő, hanem igen sokszor magukban az igehirdetőkben, illetőleg azok beszédeiben. Nem elégtjük ki még az egyszerűbb műveltségű közönséget sem. Hiába, mást várnak azok ma már, mint hajdanán. Távol legyen tőlem, mintha ezzel azt akarnám mondani, hogy mi igehirdetők — a közönség ízléséhez alkalmazkodjunk. Nem. A ker. igazságok, eszmék oly szépek, oly elbűvölők, oly örökéletűek, hogy azokat sem megváltoztatni, sem szebbé tenni nem lehet. A meggyőző, vonzó erő benne van magában az igazságban, a krisztusi tanban. De a kifejezés módja, a külsőségek okos felhasználása sokat tehetett, sokat tesz ma is az igazság érdekében. A legjobb minőségű anyag is keveset ér a rossz szakács kezében. Ezzel egyszersmind azt is kifejeztük tehát, hogy egyházi beszéd-íróinknál — még ha az volna is a cél, hogy a nagy közönségnek irjanak — még ez sem érdemelne meg az elismerés koszorúját.

Igy minden habozás nélkül kimondjuk, hogy a mi egyházi-beszéd-irodalmunk — általánosságban szólva — a dolgozni nem szerető lelkészek szolgálatában áll, a kik felhasználnak minden lömot úgy, a mint kezük ügyébe akad. De a dolgozni, gondolkodni szerető lelkészek, ha megveszik is e mi gyűjteményeinket, — legfeljebb negative veszik azoknak hasznát, megtanulják hogyan nem kell írni, beszélni.

Kétszeres örömmel ragadunk meg azért minden alkalmat, midőn e chablonszerűségektől elütő dolgokkal foglalkozhatunk.

A kezünk alatt levő füzet becsét nem emeljük magasra. Mert hiszen van abban is elég sok magnélküli kalász. De van benne néhány beszéd és imádság, mely ha nem feledtetni is velünk a hibát, de kárpótol az időért, melyet átolvasására fordítottunk. Annyi bizonyos, hogy e nemű vállalatunk között ez idő szerint egy sincs, mely a Kalászok-kal kiállaná a versenyt. Eltekintve változatos tartalmától, tapintatos berendezésétől, az a

néhány kiváló beszéd, melyre alkalmunk leend bővebben figyelmet fordítani, felment minket attól, hogy e gyűjteményt is csupán a heverés párnáján élő lelkészek számára irottnak deklaráljuk. Vajha ilyen volna mind, vajha ne kellene olyan sűrű erdőn áthatolnunk, hogy elérjük a tisztást, hol szabad a kilátás, mosolygó az ég.

De lépünk közelebb a füzethez.

Van benne 10 nyári és őszi egyházi beszéd. Vegyük egyenként. A sort Dombi Lajos „Nyári egyházi beszéd“-e nyitja meg. Ján. VI. 27. alapján. Főtétele magából a szövegből mintegy önkényt következik. „Az ember magasztos hivatása az örökéletre megmaradó cseledek megszerzéséért munkálkodni.“ Felosztása 1. minő eszközökkel, 2. minő irányattal jutunk célhoz? Magára a főtételre azt vagyunk bátrak megjegyezni, hogy szerfölött hosszú, nehezkesebb, mint maga a szöveg. Úgy, hogy ha a kettő között kellene választanunk, inkább maradnánk a szöveg mellett. A felosztás megállhat így is. De mi inkább mondanók ekképen: lássuk a célhoz jutás 1. eszközét, 2. az eszközök felhasználása módját. A mi a kidolgozást illeti: azt egészében elhibázottnak tartjuk. Az eszközök közül egyet sem látunk, ha csak azokat nem tekintjük azoknak, miket a rész végén olvasunk „felfelé törekvő lélek magas szárnyalása, a szilárd jellem, kiművelt lelki tehetség.“ De ez mind rendkívüli nagy általánosság. Ennek sem meggyőző, sem építő hatása nincs. A második rész is az első hibájában szenved. Csengnek, bongnak a szavak, de a célhoz vezető irány keresése az iránytalanság bélyegét viseli magán. Az egész beszédet úgy hevenyében papírra vetett néhány gondolatnak tartjuk. Nincs benne kellő logikai kapcsolat, nincs összefüggés a predikáció tárgya és kidolgozása között.

Többet érő munka „az I. kir. XVIII. 45. alapján írott predikáció“, mely Thury Etele tollából került ki. Itt nincs se főtétel, se felosztás, a beszéd mégis jó, mert magánál a történetnél marad, mert kellemes, vonzó az irálya, ébren tartja a figyelmet, gyönyörködteti a lelket, megmozgatja a szív húrjait. Annyit azonban itt is megjegyzünk, hogy az applikáció kevés, korántsem olyan erőteljes, mint magának a történetnek rajzolása, előadása.

Sokkal jobb ennél a füzet 3-ik beszéde. E beszédet Lévy Lajos írta 5. Mózes 28, 12, 13, 15, 22, 23. versei alapján. Ez egyik legjobb beszéde a füzetnek. Egyszerű, kérészetlen voltának nemessége, nyelvének zengzetessége, tömörsége, gondolatának tisztasága, bibliai szelleme, igazi keresztyéni felfogása — egyaránt kiválóvá teszik. A mily megkapó mindjárt a kezdete, oly meggyőző tárgyalása, felemelő a befejezése. A beszéd szárazság idejére iratván, eme kérdés körül elmélkedik: *Miért zárja el az Ur oly hosszas időre az ég csatornáit? . . . A kérdésre a feleletet a bibliából kapjuk meg, de nem mindjárt kimondva, hanem bibliai idézetek alapján következetesen hozva ki. Az ó testamentomi felfogás szerint azért történik az: mert Isten haragszik reánk, mert büntetni akar.* De ebben mi nem nyugodhatunk meg. Jézusunk tanítása szerint Isten nem bosszúálló, hanem szerető édes atya. Az új testamentom felfogása szerint tehát az a *miért: intés, figyelmeztetés, nevelő iskola, próba, ujjmutatás.* Az Isten magas céljainak szolgálatában állanak azok a csapások! Szép és tömör vonások! Jól, illő helyen használt bibliai lokusok ékesítik a különben is kiváló beszédet!

(Folyt. köv.)

Élet a halálban. *Nagyobb és kisebb halotti beszédek és imádságok.* Irta *Kókai Lajos.* Ára 2 frt 80 kr. — Ismertetni fogjuk.

Felhívás Néptanítótársaimhoz. „Népszerű egészségtan“ a népiskolák számára írt kis művem az összes hazai lapok által — ide értve az orvosi szaklapokat is — elismeréssel fogadtatott. Nem csak a hazai lapok, de több országos híru egyházi kitünőségek, tanárok, orvosok is dicsérettel szóltak róla s többen néptanítótársaim közül azon óhajuknak adtak kifejezést, hogy szeretnék iskoláikba kézi könyvül bevenni, mert e kis műben sok hasznos ismeret van lerakva s könnyen megérthető népies nyelvvel adja elő az egészség fenntartására megkívántatkozó szükséges teendőket.

Az állami népiskolák számára van ugyan írva „Széll-féle Egészségtan“ című kézikönyv, de ez nem zárja ki azt, hogy a felekezeti népiskolákban más által írott Egészségtant — ha az célznak megfelelő, — ne használhassanak. Több tekintélyes egyházi férfaink — kik könyvemmel figyelemmel átolvasták oda nyilatkoztak, hogy az általam írott „Népszerű egészségtan“ mint célznak teljesen megfelelő, minden akadály nélkül használható a felekezeti népiskolákban mind addig, míg ily nemű könyvet a felekezeti fennhatóság nem ad ki a népiskolák számára.

Ez okok indítottak engem arra, hogy kollega úr becses figyelmét felhívjam e népies irányú s a gyermek által igen könnyen megérthető „Népszerű egészségtan“ című kis művemnek iskolájába való bevételére, remélvén, hogy hivataltársának ez irányban való szerény működését méltányolni, pártfogolni fogja.

Együttal kollégialis bizalommal kérem fel, hogy mint közhasznú művet, — mely minden családnál méltó, hogy meg legyen — községében levő egyes polgároknak megvételre ajánlani sziveskedjék.

Hogy „Népszerű egészségtan“ című művem kedvezőleg fogadtatott eléggé igazolja az, hogy most már második kiadást kellett sajtó alá rendeznem, mely az előbbi kiadásnál határozottan jobb kiadásban fog megjelenni.

„Népszerű egészségtan“ ára 18 kr. Megrendelhető a szerzőnél.

Együttal van szerencsém tudomására hozni, hogy minden megrendelendő 10 példányra 1 tiszteletpéldányt adok s e mellett *bérmentve* küldöm a megrendelendő példányokat.

Kollégialis bizalommal kérem, hogy „Népszerű egészségtan“ című könyvem memmel szélesebb körben terjeszteni, ennek községében mennél több pártolót szerezni, ismerős néptanító társainak pártolásába ajánlani sziveskedjék.

Békés-Szent-András.

Zih Károly, ev. ref. néptanító.

Az országos tanári nyugdíjintézet.

Az országos tanári nyugdíjintézet ügyében ismét egy határozott lépés történt a kormány részéről. Tudva van, hogy f. év ápril havában Csáky gróf vallás és közoktatási miniszter egy értekezletet hívott össze az érdekelt egyházi és iskolai hatóságok és testületek köréből, a melynek feladata volt véleményt nyilvánítani a középiskolai országos nyugdíjintézetnek a minisztérium által készített terv-vázlatára nézve. Az értekezleten különösen két irányban nyilvánultak oly kívánalmak, a melyeknek figyelembe

vételét a miniszter is kilátásba helyezte; az egyik a hozzájárulási arányok mérséklésére s az állami dotáció lehető emelésére, a másik pedig a középiskolákon (gimnáziumok és reáliskolák) kívül némely más intézetek, nevezetesen a jogakadémiák, tanítóképző intézetek, kereskedelmi középiskolák, felső leányiskolák és óvóképzők tanári személyzetének is felvételére irányult. A tervvázlat a minisztérium által ujjalag elkészített s most már azzal a felhívással közöltetett az illetékes hatóságokkal és kerületekkel, hogy véglegesen és határozottan nyilatkozzanak arra nézve, miszerint a tervvázlatban foglalt módokat és feltételek mellett hajlandók lesznek-e a létesítendő országos tanári nyugdíjintézetbe való belépésre? A tiszántúli egyházkerület püspöki hivatala által a kerületben lévő tanári karoknak e felhívás megküldetett azzal a meghagyással, hogy szept. 20-ig, mint záros határidőig a kívánt nyilatkozatokat megtegyék. Az ujjonnan készített tervvázlat az értekezleten eléggé hangsúlyozott azon kívánalomnak, hogy a hozzájárulási összegek mérsékeltesse, a mint sajnálattal látjuk, épen nem tett eleget, csupán csak azt az ígéretet tartalmazza, hogy a nyugdíjintézet vagyoni ereje és viszonyai tíz évenként revidáltatván, a körülményekhez képest a hozzájárulás arányai le fognak szállítatni. A második óhajás azonban teljesebbé ment, a mennyiben az új tervvázlat a létesítendő nyugdíjintézetet a jogakadémiák, tanítóképzők és felső leányiskolák tanáira is kiterjeszteni kívánja. Nem szándékunk most a belépés módzatainak kérdésével foglalkozni, de ezzel sem maradunk végleg adósak, mert sokkal fontosabbnak találjuk az ügyet, semhogy azzal röviden végeznünk lehetne. Most azonban már előre is szükségesnek tartjuk különösen hangsúlyozni annak szükséges voltát, hogy a tanárkarok fentartó testületeik hozzájárulását kieszközölve, határozottan a belépés mellett foglaljanak állást. — Ezt összes közép és felső iskoláinkra nézve egyik legfontosabb és életbevágó követelménynek tekintjük; mert bármiként gondolkozzék is valaki akár csökönyös előítéletek, akár szűk látókörű elbizakodottság miatt a belépés hátrányairól, kétségtelen dolog az, hogy semmiféle erőfeszítés mellett sem leszünk képesek önerőnkön azokat az előnyöket biztosítani tanáraink részére, a melyek az országos nyugdíjintézetrel járnak fognak. Sőt még ha talán valami csodálatos erőfelfejtés lehetővé tenné is azt, hogy önmagukról önállóan gondoskodhassunk: akkor is valóságos bűnnek tartanám, ha oly céloktól vonnók el a nehezen összehozható áldozatokat, a melyek kielégítése csakugyan egyedül a mi legsajátabb erőforrásainkból remélhető csupán, azért hogy oly célokra tékozzunk el ezeket az áldozatokat, a melyek jogaink csorbítása nélkül s állásunk érintetlenül maradása mellett, az erre különben is hivatott állam *közvetett* támogatása folytán is, különösebb megterhelhetéssünk nélkül kielégíthetők. Hiszük és reméljük is, hogy gimnáziumaink és összes egyéb tanintézeink fentartó testületei, belátván a kínálózó előnyöket és azt, hogy ez uton egy régóta égető és megoldhatatlannak bizonyult nehéz kérdés és feladat nyomása alól szabadulnak fel, nem fognak utjába állani annak, hogy az illető tanárkarok igényei e tekintetben is kielégítvén, azok versenyképessége ez által is fokoztassék s az áldozatkészségnek még ezután is várható cselekményei a tanintézetek egyébféle számtalan szükségeinek kielégítésére tartassanak fenn. A szükséges befizetések részint a már létező nyugdíjintézetek alapjaiból, részint a fentartók járulékaiból, s ha szükséges, bizonyos mérsékelt tandíjemelésből s esetleg a tanárok csekélyebb hozzájárulása által is kellő jóakarattal mindenütt fedezhetők

lesznek. Arra azonban mindenesetre figyelmet kell fordítani, hogy a tanárok ne terheltesse meg érezhetően akkor, a midőn épen az ő anyagi helyzetök biztosításáról van szó. A tiszántúli egyházkerület kebelében lévő u. n. vidéki gimnásiumokra nézve már az 1890. évi egyház. gyűlés kimondotta 134. végzésében beleegyezését abba, hogy a felállítani szándékolt országos nyugdíjintézetbe belépjenek, oly feltétellel azonban, hogy a belépésre vonatkozó nyilatkozataik végleges jóváhagyás végett annak idejében előzetesen egyházkerületünk elé terjesztessenek. Most az egyházkerületi elnökség hívja fel a tanárkarokat nyilatkozatra; tehát semmi sem áll utjában annak, hogy a tanárkarok a belépésre nézve határozottan igenlő feleletet adjanak, természetesen fennmaradván az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyó beleegyezése. Ezenkívül arra kellene törekednünk, hogy annak idejében úgy a kormánynál, mint az országgyűlésen a törvényjavaslat tárgyalása folyamán lehetőleg könnyebbé tétessék a belépés, esetleg az állami dotáció emelése által is. Ezen az uton is jó szolgálatot tehetnek az ügynek az arra hivatottak; míg ellenben szűkeblűség, kicsinyes aggályoskodás vagy üres frázisokon lovagoló autonomistáskodás végtelen károkat okozhatna úgy egyes tanintézeteinknek, mint egész tanügyünknek.

Baczoni L.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A debreczeni kollégium megnyitása.** Minthogy Debreczen városában a kolera mindezideig fel nem lépett s a szórványos kolera-esetek országszerte is gyéribben mutatkoznak: az ev. ref. püspöki hivatal megkeresése folytán a járvány-bizottság megengedte, hogy Debreczen városában az összes felső és középiskolák *szept. 25-én* megnyitassanak. E szerint a debreczeni kollégium akadémiái tanszakain, főgimnáziumában és a tanítóképzésében a beiratások szeptember 25-étől okt. 2-ig eszkezlendők. Az iskolai év ünnepélyes megnyitása október 2-án d. e. 9 órakor fog végbemenni, mely alkalommal az akad. igazgató beszédet mond. A theologiai és jogakadémiai alapvizsgák a tanév megnyitása után azonnal fognak tartatni; arra tehát az érdekeltek, valamint a hátralévő colloquiumok letételére készen legyenek. Felkérjük ez uton is a nt. lelkész urakat, hogy az iskolai év megnyitására saját körükben az érdekelteket tájékoztatni sziveskedjenek. — Az elemi iskolába járhatnak növendékeink *szept. 15-étől*. A felsőbb leányiskolában a tantermek s az internatus *szept. 25-én* nyitattik meg. 27-én javító, 28. és 29-én felvételi, 30-án pótvizsgák tartatnak. Okt. 2-től rendes tanítás tartatik.

— **A debreczeni bölcsészeti fakultás** vagy a mint mondani szeretjük, a *debreczeni egyetem* és a kolozsvári theologiai fakultás érdekében, előleges megállapodás szerint, a debreczeni ev. ref. egyházban is most, szeptember 17-én történik meg az adakozásra való felhívás, a mely alkalommal mind a négy templomban buzdító egyházi beszédek tartatnak. Ezenkívül is az egyháztanács részint bizottság kiküldése által, részint más utakon messzemenő intézkedéseket óhajt tenni arra nézve, hogy a gyűjtés minél sikeresebb legyen. Mi is e helyen bizalommal hívjuk fel debreczeni ev. református hitfeleinket arra, hogy e város és egyház legfőbb ékesége és büszkesége, e sok századot átélő ősi tisztes kollégium kiépítése, magasra leendő felemelése, — úgy

szintén erdélyi testvéreink magasztos célja érdekében ismeretes bőkezűségeket e nevezetes alkalommal se tagadják meg. A hívek nagyobb szerű áldozatkészsége képes lesz helyrehozni azon tévedéseket is, a melyek e nagyfontosságú ügy előkészítésénél fölmerültek. A nagytemplomban K. Tóth Kálmán lelkész, a kistemplomban Mindszenti, az újtemplomban Kovács Emil segédlelkészek, az ispotálytemplomban Jánossy Zoltán főisk. szénior fognak predikálni.

— **Lelkészképeségi vizsgák.** F. hó 14-én és 15-én tartattak meg Debreczenben a lelkészképeségi vizsgák főtt. Kiss Áron püspök úr elnökle alatt. Az egyhker. főgondnokot Simonffy Imre helyi gondnok úr helyettesítette. A vizsgáló bizottság tagjai az illető tanárokon kívül Szabó János, Dávidházy János, Szeremley József, Széll Kálmán és Szabó Károly esperesek voltak. Második lelkészképeségi vizsgára jelentkeztek: Dézsi Lajos főisk. végzett szénior, debreczeni, Sziky Ádám avas-újvárosi, Balogh Ferencz balkányi, Barla Szabó Jenő visontai, Gál István szinyér-váraljai, Keck Endre nagyszékelyi, Takács Zsigmond gálos-petrii segédlelkészek. Első vizsgát ketten tettek, u. m. Diószegi Mihály és Fazekas Gyula. Többen a kolerajárvány miatt nem jelentkeztek vizsgálatra; az elmaradtak részére az egyhker. közgyűlés idejével kombinálendő újabb vizsgaidő fog kitűzteni. Jeles eredménnyel vizsgáztak Dézsi Lajos, Balogh Ferencz, Barla Szabó Jenő, Keck Endre, Diószegi Mihály és Fazekas Gyula, jó eredménnyel vizsgázott Gál István, kielégítővel pedig Sziky Ádám és Takács Zsigmond.

— **Az ev. református egyház a király előtt.** A napokban lefolyt boros-sebesi királyi tisztelgések alkalmával a ref. egyház részéről *Széll Kálmán* szalontai lelkész, a szalontai egyházmegye jeles esperese üdvözölte a királyt a következő beszéddel: „Császári és apostoli királyi Felség! Legkegyelmesebb Urunk! Aradmegye evangéliom szerint reformált alattvalói legmélyebb hódolatát, törhetlen hűségét bemutatni s lelkünk ama buzgó imádságát elrebegni jöttünk Felséged legmagasabb színe elé, hogy az áldások kiapadhatlan kútfeje, a mindenható Isten, császári és apostoli királyi Felségedet, egyházunk alkotmányának örök fényként tündöklő legfőbb örét, kegyelmének bőségével széresse, áldja és boldogítsa!“ Lelkes éljenzés után Ő Felsége a következőket válaszolta: „*Különös meglelégedéssel s köszönettel veszem az Aradmegyében lakó evangélium szerint reformáltak hűségének és hódolatának nyilvánítását. Legyenek meggyőződve, hogy egyházuk s annak alkotmánya királyi oltalmamra tovább is számíthat.*“ Jól esik most is, mint minden hasonló alkalommal tapasztalunk Ő Felsége szavaiban azt az atyai bizodalmat és meglelégedést, a mely egyházunk és hitfelekezetünk képviselője irányában mindenkor nyilatkozni szokott, s a melyet a magyar reformátusok minden kétséget kizáró hazafiasságuk és törhetlen alkotmányos alattvalói hűségük által érdemelték ki. Tőlünk nem „vár el“, nem „remél“ Ő Felsége semmit, nem kételkedik velünk szemben semmiben, mert jól tudja azt, hogy mi önkényt, tiszta szívvel és lelkesedéssel teszszük meg és ajánljuk fel mindazt, a mivel hazánk-nak, a magyar államnak és Magyarország koronás királyának isteni és emberi törvények szerint tartozunk.

— **Az ultramontánizmus visszavonulót fúj.** Épen lapunk zártakor veszünk két irányból is értesülést arról, hogy már a pápai encziklika megjelenése (*szept. 2.*) óta is igen lényeges fordulat következett be a római kuria s bizonyára a magyarországi főpapság magatartására

nézve is az egyházpolit. reformtörekvésekkel szemben. Az egyik forrás az a kommentár, a melyet egy „magas egyházi méltóság viselő” adott a magyar püspökökhöz intézett pápai encziklikákról Rómában a N. Fr. Presse tudósítója előtt; a másik pedig az a nyilatkozat, a melyet szintén e tárgyról Vaszary primás a Pest. Lloyd munkatársával folytatott beszélgetés közben tett s a melynek közlésére felhatalmazást is adott. Nem engedi terünk, hogy ezt az érdekes nyilatkozatot egészben közöljük; csak annak megemlézésére szorítkozunk, hogy a pápai encziklikához oly magyarozatot fűz, a mi annak minden tekintetben élet igyekszik venni, kimutatni akarván azt, hogy a pápa egyáltalán nem szándékozott Magyarországot belügyeibe avatkozni, mert Magyarország belpolitikai függetlenségét ők (a püspöki kar) is minden idegen hatalommal szemben mindenkor megőrizni akarják; hogy továbbá a királyra való hivatkozásnak hibás értelmet tulajdonítanak, mert ott a király jóakaratu hajlamáról, nem segítségéről van szó, mert azt a pápa is jól tudja, hogy a monarchiának ezekben a kérdésekben nem segítő, hanem döntő szerepe van; hogy a pápa most csak általában szolt a vegyes házasságok megengedhetlenségéről s a képviselőválasztás kérdésében nem a politikai pártállásra, hanem tisztán a kath. egyház érdekeire óhajtott súlyt fektetni stb. Általában a beszélgetés egész folyama és hangja a védekezést, a meghátrálást jelzi; a mi ha csakugyan bekövetkezik, épen oly érdekes, mint a milyen nagy fiaskót jelent olyan egetverő handa-bandák és yészkiáltások után. De mégis ez a lépés lenne az egyedül esélyes azon az oldalon. Jobb késő, mint soha. Még sok olyan klerikális kiváltságot meg lehet ideig-óráig menteni a háborgó nemzeti közvélemény lecsillapítása folytán, a melyeket a klerus oktalan rugaszkodásaival már-már a legnagyobb mértékben kockáztatott.

— Az egyházpolitikai reformok és a szászok. A Deutsches Wochenblattban dr. Schwicker János orsz. képviselő a napokban figyelemre méltó adatokat közölt Teutsch nem régen elhalt erdélyrészi szász püspökkel folytatott levelezései alapján, a melyekből kitűnik, hogy a nevezett püspök, a ki különben 1893. május havában a főrendiházban beszédett is mondott a kormány egyházp. programja ellen, ezeket a javaslatokat különösen azért ellenezte, mert a magyarosodástól féltette népét. „Épen a miatt, ugymond egyik levelében, a miért Tisza Kálmán szeretné a saját vallásának rendelkezései és érdekei ellenére behozni a polg. házasságot és polgári anyakönyveket, épen e miatt kell rászánunk magunkat arra, hogy késhegyig vigyük a harcot e politika ellen, ama tény miatt, mert a magyarosodásnak újabb eszköze a családban.” Schwicker is a javaslatok ellen foglal állást, mint a melyek mások hibája miatt a szász néppel és egyházzal is kegyetlenül elbánnak. — Ezen körülményekkel szemben, a melyeknek, természetesen a Magyar Államék feletébb megörültek, nem érdektelen megemlékeznünk azon nyilatkozatról, a melyet Filtsch József országgy. képviselő (szász) a Pest. Lloyd szept. 10-ki számában tett közzé. Ennek a célja egyenesen az, hogy elejét vegye olyan téves nézetek elterjedésének, a melyet épen a Schwicker-féle közleményekből folyólag a szászoknak az egyházpolit. kérdésekkel szemben elfoglalt álláspontját illetőleg méltón keletkezhethének. „Még a legnagyobb roszakarat sem vádolhatja a szászokat azzal, — mondja Filtsch — hogy egyházi ügyekben szükkeblűek, politikai tekintetben szabadságellenes érzelműek lennének. A szászok az elsők közé tartoztak Magyarországon, a kik a reformáció szellem-

szabadító lehelete előtt sziveiket megnyitották, és a szász papok, a mint azt mindenki jól tudja, a ki e népet ismeri, a legszabadelvűbbek közé tartoznak a világon. A szászok korábbi polit. szervezete a legszélesebb demokratikus alapon nyugodott, a mely a népnek minden közügyben való részvétét lehetővé tette s ez által annak polit. szabadságát biztosította. Épen azért nem is lehetséges másként, mint hogy a szászok minden szabadelvű reformot a legmelegebb részvétellel fogadnak. Mihelyt a kath. papság ellenszegülése s a római kuria tulkapásai és egyházpolit. kérdéseket felszínre hozták, a szászok azonnal és határozottan az állami auktoritás pártjához csatlakoztak. Később az egyházpolit. kormányprogramot is általánosságban is helyeselték a szászok s ennek a brassómegyei képviselő sietett nyíltan és hivatalosan is kifejezést adni. Elmondja F. hogy mikor aztán a törvényjavaslatok is ismeretessékké lettek, természetesen, ezek különböző magyarozatokra adtak alkalmat s most már a szászok között is némi aggályok nyilvánultak. A vallás szabad gyakorlata s a zsidó vallás reczeczója ellen alig emelkedett hang a szászok között; és ha Teutsch püspök az említett levelekben a vallás szabad gyakorlata az erdélyi ev. országos egyház összes történelmi jogai elkobzásának tekintette, ez a nézet a szászok között alig akadhat követőkre; sőt tény az, hogy ugy ezeket, mint az állami anyakönyvezetést s a házassági jognak a kötelező polg. házasság és a rendes bírósági judikatura alapján való szabályozását elvben nemcsak a világi elem, hanem a felvilágosodott szász papság többsége is helyesli. „Ha mégis a két utóbbi reformmal szemben a szászok között aggodalmak nyilvánulnak, annak egyedüli oka az, hogy azon reformoknak nemzetiségi hatását tartanak, annyival inkább, minthogy ugy a magyar sajtóban, mint a parlamentben többszörösen hangsúlyozva lőn, hogy ezek a reformok egyuttal a magyarság erősítésére fognak szolgálni. A magyarság erősödése pedig, önkénynt érthetőleg egyuttal a nem magyar nemzetiségek gyengülésével jár.” Mert hiszen az állami anyakönyvek mindenütt magyar nyelven fognak vezetetni s így egyoldalú nemzeti szempontból csakugyan nincs okuk a szászoknak valami barátságos arcot csinálni az anyakönyvezetés államosításához. Igy van a házassági perrel is, a melyek eddig a felek anyanyelvén tárgyaltattak. „De mindezen nehéz aggodalmak dacára is — mondja F. — a szász nép többsége a liberális reformok keresztülvitele mellett van. A szászok nem szánhatják el magukat arra, hogy liberális reformoknak ellenszegüljenek, habár azoknak a nemzetiségükre való hátrányos visszahatásától méltán tarthatnak. Az előhaladás és szabadság iránt való lelkesedésükben inkább egy naczionális érdeket tesznek le áldozatul a haza oltárára, mintsem a klerikális és feudális reakció társaságában vonuljanak harcba a liberális reformok ellen. Minden tisztelet az elhalt nagyérdemű Teutsch püspök személyes meggyőződésének, ez esetben azonban a szász politika más utakat fog követni.” Mi óhajtjuk, hogy e szép szavakat csakugyan igazolja a szász atyafiak jövőndő magatartása, csak azt jegyezzük meg, hogy az az áldozat az állam iránt tartozó hazafias köteletség s egyuttal a jól felfogott partikuláris önérdék követelménye is. Ajánljuk egyszersmind ama nyilatkozatot Zay Miklós gróf becses figyelmébe, a kinek különben a protestáns unió ügyéért való lelkesedését nagyon tudjuk méltányolni s óhajtanók, hogy több érdeklődésre találjon, mint a mennyire ez idő szerint számíthatnia lehet. De ajánljuk azt a szász „áldozatkészséget” a Mudron-Dulla-Hurban etc. kompániának is.

— **A szatmári prot. irod. kör** szept. 6-án végleg megalakult 200 taggal. Az alakuló gyűlés a szatmári városház díszes nagytermében tartatott meg igen szép érdeklődés mellett. Megválasztván a tisztikar: elnök: Isaák Dezső, alelnök: Borsos Benő, titkár: Fülöp Áron, pénztárnok: Bod Sándor, ügyész: ifj. Farkas Antal dr. Helybeli választmány: Dénes Lajos, id. Farkas Antal dr., Fésős András, Hantz Jenő dr., Hérmán Mihály, Kölcsey Ferencz, Keresztes Sándor, Markos Imre, Tabajdi Lajos, Tar Károly. Vidéki választmány: Bartha Mór, Böszörményi Zsigmond, Berey József, Biki Károly, Ferenczy Gyula, Gergely Károly, Hajdu Zsigmond, Joós Lajos, Kiss Bertalan, Kósa Ede, Luby Géza, Mártha József, Riszdorfer János, Szarka Boldizsár, Szél György, Szombathy Ödön, Sarkady Lajos, Varga Lajos, Virágh Mihály, Zámory Béla. Megbízott a választmány a kör anyagi ügyeinek rendezésére, annak utána az alapszabályban kitűzött cél felé való munkálás megindítására. Örömmel jegyezzük föl, hogy elvalahára csakugyan tömörült meggyenk protestáns intelligenciája s neki indul a szép és fontos missiónak, mely reá várakozik. De viszont elismeréssel jegyezzük föl Fülöp Áron titkár lelkes buzgóságát, melylyel időt, fáradságot nem tekintve, az egyesület tagjainak számát aránylag rövid idő alatt oly szép számmal hozta egybe. Reméljük továbbra, hogy még többen sorakozni fognak a kibontott zászló alá s hova-tova egyike lesz ez irodalmi kör a legbiztosabb alapon álló prot. társulatoknak. Tagjai — természetesen — lehetnek nemcsak megyebeliek, s az lenne a legörvendetesebb, hogy ha legalább a szomszéd megyék protestánsai is felkarolnák az egyesületet s így segítenék azt kitűzött célja elérésére. Adja Isten, hogy úgy legyen! Vivat, crescat, floreat! F. V. L.

— **Az első fecskék.** A nagy-kun-madarasi ev. ref. egyházközség köréből kellemes hírrel lephetjük meg lapunk olvasóit. Az ottani egyháztanács ugyanis f. hó 3-án tartott gyűlésében tárgyalás alá vevén a Debreczenben felállítatni szándékolt bölcsészeti fakultás érdekében kibocsátott egyh. ker. elnöki felhívást, egyhangulag kimondta, hogy ezen fakultás alapjára a következő 1894. évtől kezdve alapítványképen 200 forintot tesz, mely összegnek készpénzben lefizetéséig annak 5%-os kamatját fizetendí. Az adakozásra felhívó íveket pedig azon kérelemmel tette át a város néhány legelőkelőbb polgárához, hogy „a jelzett nemes cél érdekében befolyásukat, tekintélyöket, szívök legszentebb, legnemesebb indulatát felhasználva, aláírásokat gyűjtsenek s a gyűjtött összeget a presbyteriumhoz juttatni méltóztassanak.” Ez az első hír arról, hogy debreczeni főiskolánk szóban forgó továbbfejlesztése érdekében megmozdult immár a vidék is. Üdvözljük N.-K.-Madarast követésre méltó eljárásáért. Kimondta a presbyterium azt is, hogy Csiky Lajos theol. tanárt kéri föl, hogy szept. 24-én ő tartson templomukban adakozásra felhívó alkalmi egyházi beszédet. Mondanunk sem kell, hogy lapunk szerkesztője a legnagyobb készséggel tesz eleget a n.-k.-madarasiak lekötözött meghívásának. — Mint a fentebbi sorok megírása után értesülünk, a turkevei ev. ref. egyházközség pedig 500 frtos alapítványt tett a szóban forgó célra, a h.-n.-kunsági egyházmegye lelkészkörei közül pedig az, melyhez N.-K.-Madaras tartozik, minden tagjával kötelezte magát belépni a bölcsészeti fakultás jóltevői, alapítói közé.

— **Lelkészválasztás.** A nagy-szalontai e. megyében fekvő n.-harsányi ev. ref. egyházközség f. hó 10-ikén választotta meg lelkészévé *Dávid Gyula* okányi volt segédlelkészt két másik, szavazatot nyert pályázó társ

mellett 125 szótöbbséggel. Az ifju lelkipásztor találjon békét, meglegedést, boldogságot gyülekezete körében, s legyen ott munkáján Istennek áldása!

— **A kis-ujszállási gymnasiumban,** melyben ezúttal a 7-ik osztály is megnyitattik már, a tanítások f. hó 18-ikán, hétfőn reggel veendő kezdetüket. Az azt megelőző napokon a beiratások fognak eszközöltetni. A városban még eddig egyetlen koleraeset sem fordult elő s a kellő, egészségügyi bizottság által megállapított óvintézkedések a legnagyobb pontossággal fognak az intézet növendékeivel szemben megtartatni. Az igazgatóság.

— **A resiczai ev. reform. egyház** javára az *öcsöd* ev. ref. egyház hívei közt a folyó évi aug. hó 13-ikán ott e tárgyban adakozásra felhívó egyházi beszédet tartott resiczai lelkész: Zöld József kezeihez, a község és egyház érdemes és buzgó előjárósága által nagy készséggel adott támogatás mellett összegyűjtött termény-neműek árát is ide számítva: *109 frt 46 kr.* segély-adomány gyűlt. A valóban szép sikerért főként nt. Oláh Antal lelkész, Győry Imre községi jegyző és Szabó János bérlőtársulati megbízott urakat s az általok vezetett egyház-községi előjáróságot s a bérlő-társulatokat illeti a köszönet.

TARTALOM-JEGYZÉK: Roma locuta . . . Bacsoni L. — Tárca: Tek. Palóczy László Ur, Borsod Megye 2-dik Aispánjának a Köz-Gyűlésen 1841. Február 17-dikén a Vegyes házasság ügyében, Orczy János szónoklata után mondott Beszéde. — T a n ü g y: Az egységes iskola és a tapasztalat. Barkász Károly. A Gönczy-egyesület „Otthona”. Csiky Lajos. — Iskolai értesítők. Irodalom. — Az országos tanári nyugdíjintézet. Bacsoni L. — Különfélék. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat

a szatmári ev. ref. egyházmegyébe bekebelezett *csengeri* segédlelkész-tanítóságra.

Fizetése: 1. 400 korona kész pénz, évenként előre kiszolgáltatva az egyház pénztárából. 2. 1364 liter buza, az egyház által kimérve. 3. 10 ster kemény tűzifa, udvarára beszállítva. 4. 3 hold föld haszonélvezete, adóját a segédlelkész fizeti. 5. Tandíj minden gyermektől 1 frt 13 kr. és egy csirke. 6. Tiszteséges két szoba lakásul.

Kötelességei: A IV. és V. elemi osztályok tanterv szerinti vezetése. Vasárnap délután a templomban bibliai magyarázat. — Tanítványok száma 15—20-ig.

Pályázni kívánók, kérvényeiket 1893. szept. hó 23-ig az ev. ref. lelkészi hivatalba küldjék be.

Csenger, 1893. szept. 10.

As egyhástanács.